

en levendiger vervorming, naarmate algemeenere, hoogere, geestelijke behoeften ze teweeg zullen brengen. Tegenover de starre, enkel door uiterlijken dwang behoudene staatkundige vereeniging onzes tijds, zullen de *vrije* vereenigingen der toekomst in hunne gesmijde omvorming nu in ongemeene uitbreiding, dan in zijne fijnste geleiding, het toenmalige menschelijke leven zelf daarstellen, hetwelk eene onuitputtelijke bekoring zal ontleenen aan de nooit stakende wisseling der menigvoudigste individualiteiten, terwijl het tegenwoordige leven in zijne naar mode- en politiegedrilde eenvormigheid het jammerlijk al te getrouwe beeld is van den modernen *staat*, met zijne *standen*, *aanstellingen*, *standrechten*, *staande legers*, en wat overigens in hem nog staan moge.

« Geene vereenigingen zullen echter een rijker eeuwig-frisscher gedaantewisseling ondergaan, dan de artistieke, dewijl elke individualiteit in haar, zoodra zij zich weet te geven in den geest der gemeenschap, eene nieuwe vereeniging in het leven roept tot bereiking van het nieuw opgekomen streven; waardoor zij haar particuliere behoefte verwijdt tot een vereeniging, even uit deze behoefte ontstaan. » (*Gesammelte Schriften* von R. Wagner, 3 Aufl. Bd. III, p. 167 en vgg.)

Dit is een der beste plaatsen uit de anarchistische litteratuur; vgl. ook *ib.* p. 172 en vgg.

« Niets is voor het geluk der menschen verderfelijker geweest dan dit waanzinnige ijveren om het leven der toekomst door vandaag gestelde wetten te regelen: deze terugstootende zorg voor de toekomst, die in waarheid alleen een eigenschap is van het engste absolute egoïsme, zoekt in den grond niets anders dan te *behouden*; dan dat, wat wij juist thans hebben, ons voor het leven lang te verzekeren; zij houdt het eigendom, het voor alle eeuwigheid nagel- en spijkervastgeklonken eigendom, als het eenigst waardige doelwit van het menschelijke streven; zooveel mogelijk tracht het het zelfstandige levensbaren der toekomst te beperken; het hoopt de levensdrift, die nieuwe vormen schept, als een ten kwade ophitsende booze macht geheel uit te roeien; want dit eigendom moet onoverwinbaar beschermd worden tegen elke oneerbiedige aanraking. Zoo wordt door deze moderne hoofdzorg van den staat de mensch voor alle toekomstige tijden gedacht als een zwak, mistrouwbaar wezen, alleen behouden door het eigendom of door goede wetten op de rechte baan geleid. Zoo ook is, voor de kunst en de kunstenaars, alleen zaligheid te vinden, alleen gedijen mogelijk door het kunstinstituut: zonder akademieën, gestichten en wetboeken dreigt de